

Anna PEKALA

Kulturowe znaczenie pieśni religijnej – aspekt historyczny

Słowa kluczowe: historyczność, pieśń religijna, śpiew liturgiczny, religia.

Nie ulega wątpliwości, że od najdawniejszych czasów i we wszystkich kulturach życia człowieka towarzyszyła religia. Jednak już na pytanie, czym jest, jakie jest jej źródło, jakie pełni funkcje w jednostkowym i społecznym życiu ludzkim, trudno dać wyczerpującą odpowiedź. Encyklopedia definiuje: „[...] religia (łac.) zjawisko społeczno kulturowe, którego istotnym elementem jest stosunek człowieka do sakrum; religie bada się jako strukturę złożoną z doktryny (wierzenia dotyczące genezy, struktury i celu istnienia człowieka i świata), kultu (praktyki związane z tymi wierzeniami) oraz organizacji (instytucje kształtujące świadomość religijną i formę życia religijnego wyznawców); wielość religii jest wynikiem różnego pojmowania i wyobrażania sakrum przez różne ludy i grupy społeczne [...]; przyjmuje się podział religii na: uniwersalistyczne (buddyzm, chrześcijaństwo, islam) i etniczne (narodowe i plemienne), a także teocentryczne (judaizm, chrześcijaństwo, islam, zaratusztranzizm) i kosmocentryczne (religie starożytne, animizm, religie Wschodu)”¹.

Słownik teologiczny określa to pojęcie następująco: „Religia (łac. Religio) – całość przeżyć i postaw osobistych oraz wydarzeń i struktur społeczno-kulturowych, wyrażających w różny sposób relacje zależności człowieka od rzeczywistości ponadświatowej (transcendentalnej)”².

Encyklopedia katolicka podaje natomiast taką definicję: „Religia: realna, dynamiczna i osobowa relacja między człowiekiem a rzeczywistością transcendentną (Bóg, Absolut, sacrum) wyrażająca się w uznaniu przez człowieka jego

¹ *Encyklopedia PWN w trzech tomach*, red. D. Kalisiewicz, t. 3, Warszawa 1999, s. 144.

² *Słownik teologiczny*, red. A. Zuberbier, Katowice 1998, s. 497.

nadrzędności jako źródła istnienia i ostatecznego celu dążeń, zróżnicowana historycznie, kulturowo, społecznie, instytucjonalnie i psychologicznie; na jej struktury składają się: prawdy wiary (doktryna), zasady życia moralnego, kult i organizacja; głównym przedmiotem religii jest Bóg, na różne sposoby objawiający prawdy religii, ukazujące Jego naturę i działanie (Stwórca i Zbawiciel)³.

Religia poprzez swoją doktrynę wpływa na światopogląd człowieka wierzącego. W równej mierze dotyczy to wyznawców wierzeń pogańskich, jak i chrześcijan.

Chrześcijaństwo jest wiarą, której centrum stanowi Jezus Chrystus, Jego osoba, narodzenie, życie, nauczanie, dzieło, śmierć i zmartwychwstanie. Ten fakt dał początek Kościołowi, który dba, by prawda o Bogu, poznawalnym przez dzieło Chrystusa, była przekazywana z pokolenia na pokolenie. Ortodoksyjną wiarą Kościoła jest to, że człowiek sam absolutnie w żaden sposób nie może zasłużyć na zbawienie. Potrzebne jest mu do tego Boże Miłosierdzie. Przekazywanie wiary łączy się z wezwaniem do naśladowania Chrystusa, dlatego treść wiary została sformułowana w sposób zrozumiały i przekonujący. Początek dały sobory: pierwszy sobór powszechny obradujący w Nicei w 325 roku i następny w Konstantynopolu w 381 roku, gdzie uchwalono Credo nicejskie oraz najstarsze dogmaty wiary wyznawane przez wieki do dziś, w czasie niedzielnej mszy świętej. Kościół w ten sposób zabezpieczał się przed herezjami, fałszywą interpretacją Biblii, czy przed poglądami sprzecznymi z prawdą Ewangelii, gwarantując w ten sposób ciągłość i wierność przekazu wiary.

Przekazywanie wiary odbywało się i odbywa na wiele sposobów: przez katechezę, liturgię, wychowanie katolickie w rodzinie, przez ewangelizację. Jest to proces żywy. Istota mszy świętej jest zawsze taka sama, zmianie ulegają niektóre gesty i modlitwy, w zależności od rytu. Również w związku z różną mentalnością ludzi zmieniają się śpiewy i przejawy pobożności. Ale chrześcijanin, wyznając credo, wie, że źródłem jego wiary jest Kościół, interpretujący Pismo Święte, wyrażający prawdy odczytane w Słowie Bożym.

Dziś jednym z nieodzownych przejawów wiary jest śpiew i muzyka kościelna. Towarzyszyły one obrzędowi liturgicznemu Kościoła niemal od początków jego istnienia. Liturgia (z łac. to „ogół obrzędów i ceremonii, będących zewnętrzną, publiczną formą kultu w jakiejś religii”⁴) jest spotkaniem człowieka z Bogiem, rozmową z Nim. By spotkanie to miało charakter uroczysty, świąteczny, potrzebna jest muzyka wywołująca emocje. „Wpierw były to psalmodia i hymny. We wczesnym średniowieczu wykształcił się w liturgii chorał gregoriański. Na podłożu śpiewów chorałowych rozwinęła się polifonia. Obok śpiewu gregoriańskiego i wielogłosowego zaczęła też rozbrzmiewać w kościołach muzyka organowa. U schyłku średniowiecza pojawiła się ludowa pieśń kościelna”⁵.

³ *Encyklopedia katolicka*, t. XVI, red. E. Gigilewicz, Towarzystwo naukowe Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego im. Jana Pawła II, Lublin 2000, s. 1394.

⁴ *Wielki słownik wyrazów obcych i trudnych*, red. A. Markowski, R. Pawelec, Warszawa 2001, s. 450.

⁵ E. Hinz, *Zarys historii muzyki kościelnej*, Pelplin 2000, s. 10.

Niebagatelną rolę odegrała również tradycja cesarstwa wschodniorzymskiego. We wczesnej fazie rozwoju chrześcijaństwa pojawiły się na terenie Bizancjum (IV wiek) pieśni zgodne z dogmatami i z zachowaniem ducha przepisów kościelnych. Chrześcijanie, oddając cześć Bogu w modlitwie uwielbienia, przebłagania i błagania, korzystali z tekstów Pisma Świętego lub tworzyli własne formy modlitwy. Jedną z nich była pieśń liturgiczna. Pieśni te śpiewano z głębi kościoła, z miejsca zwanego chorus, bez towarzyszenia instrumentów. W starożytności chrześcijańskiej udział wiernych w śpiewie liturgicznym był znaczny, stopniowo jednak coraz więcej śpiewów zaczęli wykonywać zawodowi kantorzy. „Księgi liturgiczne VI i VII w. nie wspominają o śpiewie ludu podczas nabożeństw kościelnych, przy czym synody od początku VI w. nakazują jedynie wiernym odpowiadanie na wezwanie kierującego nabożeństwem liturga. Należały doń najprostsze aklamacje typu amen, alleluja czy litanijne Kyrie elejson”⁶.

Polska przyjęła chrześcijaństwo z Zachodu, stamtąd też pochodzą znane pieśni liturgiczne. Śpiewane były po łacinie – w ponadnarodowym języku liturgii. Jeśli chodzi o pieśń religijną w języku polskim, to udokumentowane źródłowo informacje o pojawieniu się samodzielnych utworów religijnych w języku ojczystym pochodzą dopiero z XIII wieku. Pisze na ten temat Mirosław Korolko w książce *Średniowieczna pieśń religijna polska*. Najstarszą zachowaną polską pieśnią religijną jest pochodząca z drugiej połowy XIII wieku *Bogurodzica* nieznanego autora. Tradycyjny tekst przypisywany jest św. Wojciechowi. W XIV wieku pojawiły się następne pieśni; 14 najstarszych to pieśni wielkanocne. „Zachowane pieśni kościelne z XIV i XV w. są przekładami lub parafrazami łacińskich hymnów i sekwencji, wywodzą się z czeskiego lub niemieckiego repertuaru pieśniowego albo też są oryginalnymi rodzimymi utworami”⁷.

Kolejny wiek zaowocował wzrostem repertuaru pieśni religijnych do 80 utworów. Były to związane z rokiem liturgicznym kolędy, pieśni wielkopostne, na Zielone Świątki, Boże Ciało, pieśni o świętych.

W literaturze przedmiotu dysponujemy materiałem źródłowym świadczącym o polskich pieśniach religijnych powstałych w XVI wieku. Znamy ich 166. Większość stanowią pieśni bożonarodzeniowe, ale są także pieśni pasyjne oraz *Godzinki o Niepokalanym Poczęciu Najświętszej Maryi Panny*. Warto w tym miejscu przypomnieć o żyjącym u schyłku średniowiecza bł. Ładysławie z Gielniowa (XV wiek). Z jego imieniem wiąże się rozwój polskich pieśni religijnych. Są one świadectwem, że także na gruncie religijnym język polski stał się językiem literackim. Jego autorstwa jest pieśń *Żołtarz (psalterz) Jezusów* powstały około 1488 roku. Rozpoczyna się on od słów: „Jezusa Judasz sprzedał”. Każdą następną zwrotkę zaczyna imię Jezusa. Brzmi w nich zachęta do kontemplacji Ukrzyżowanego, który „wszystko skromnie cierpiał”. Pojawiają się wezwania:

⁶ *Średniowieczna pieśń religijna polska*, opr. M. Korolko, Wrocław – Warszawa – Kraków – Gdańsk 1980, s. V.

⁷ E. Hinz, dz. cyt., s. 264.

„duszo miła, oglądaj miłośnika twego”; „O duszo moja, patrzy, płacze rzewno, wzdychaj”. Utwór ten w treści, jak i w rytmie przypomina późniejsze *Gorzkie żale*.

W XVI wieku nowatorskie metody duszpasterskie stosował św. Filip Neri. Założył w Rzymie „Oratorium” – miejsce spotkań elity intelektualnej miasta: mieszczan, kupców, kapłanów, organizując tam koncerty, wykłady z zakresu sztuki, historii i archeologii. Szukał klucza do ludzkich serc i odnalazł go w muzyce, która jego zdaniem jest zdolna otwierać na piękno i obecność Boga.

W okresie baroku bogato reprezentowane są w pieśniach święta ku czci Matki Bożej, tematyka Eucharystii, a także kolędy i pieśni wielkopostne na czele z *Gorzkiemi żalami*. W ciągu następnych wieków wciąż powstawały nowe pieśni religijne. Ich twórcami byli poeci i kompozytorzy tej miary, co Franciszek Karpiński, Karol Kurpiński, Kazimierz Brodziński, Alojzy Feliński, Teofil Klonowski. Proces ten trwa. Inspiracją są ważne wydarzenia z życia Chrystusa i Kościoła, a także Stary Testament⁸.

Modlitewnym bogactwem chrześcijaństwa są hymny. W pierwszych wspólnotach chrześcijańskich wykorzystywane były w liturgii ku czci uwielbionego Chrystusa. Hymn definiuje się w słownikach jako podniosłą i uroczystą pieśń, którą poeta komponuje na cześć Boga, bóstwa, swojego kraju, jakiejś idei lub wartości. W przypadku tekstów biblijnych autor tworzy z natchnienia Ducha Świętego. Hymny, podobnie jak wyznania wiary, są świadectwem kształtowania się religijnych przekonań Kościoła. Są liryczną ekspresją religijnego przeżycia, wyrazem uczucia miłości człowieka do Boga.

Odmianą hymnów są psalmy – pieśni, które Kościół oddziedziczył po Starym Testamencie. „Psalm (gr.) liryczny utwór modlitewny, typ pieśni religijnej wywodzącej się z tradycji hebrajskiej (p. Starego Testamentu przypisywane królowi Dawidowi), o charakterze pochwalnym, błagalnym itp. Psalmi są elementem liturgii wszystkich Kościołów chrześcijańskich; liczne muzyczne opracowania psalmów w okresie ars nova, w renesansie, od baroku są podstawą wielu religijnych utworów wokalnie-instrumentalnych”⁹.

Psalmy budzą w człowieku pobożne uczucia. W czasach pomyślności składają do dziękczynienia, w przeciwnościach losu dodają otuchy, pocieszają. Dobro i zło mają w nich mocną wymowę.

Królowi Dawidowi przypisuje się autorstwo 150 psalmów, które zebrane razem tworzą *Psalterz*. Psalmi są przykładem modlitwy wzorcowej. Znajdujemy w nich różne sposoby rozmowy z Bogiem: modlitwę błagalną, chwalebnią, dziękczynną, pokutną. Wypowiada się w nich człowiek słaby, którym miotają różne uczucia i emocje, ale właśnie dlatego często zwracający się do Boga. Psalmi przywracają właściwą perspektywę spojrzenia na Boga. Jako pieśń religijna swoimi korzeniami sięgają początków wyznawania wiary. „Starożytne pie-

⁸ E. Hinz, dz. cyt., s. 255–280.

⁹ *Encyklopedia PWN...*, t. 3, s. 89.

śni Izraela towarzyszyły ludowi bożemu w jego długiej historii we wciąż zmieniających się okolicznościach. Z czasem utraciły bezpośrednie odniesienie do sytuacji, w której powstały, a zyskały znaczenie uniwersalne jako liturgiczna i osobista modlitwa wiernych. Aktualność psalmów polega na tym, że odwołują się one do typowych postaw ludzkich, przez co w pełnych ekspresji słowach psalmisty każdy modlący się bez trudu rozpoznaje własne przeżycia¹⁰.

W kościołach katolickich w czasie sprawowania liturgii słowa śpiewany jest wybrany psalm na sposób responsoryjny, polegający na śpiewanej odpowiedzi na śpiew kapłana przy ołtarzu. „Od III w. do wykonawstwa psalmu zaczął stopniowo włączać się lud przez powtarzanie krótkiej aklamacji zwanej «responsum». Często takim zawołaniem było Alleluja. W IV w. tego rodzaju psalmodia upowszechniła się i stała się głównym śpiewem zgromadzenia chrześcijańskiego. Wykonywał je lektor – kantor w formie prostego recytatywu, a lud powtarzał przeznaczone dla niego responsum. Z czasem psalm nazwano responsorium, potem responsorium graduale, a wreszcie od IX w. graduale. [...] W okresie od VI do VIII w. psalmodia responsoryjna zaczęła zanikać¹¹. Upływ czasu zmienia formę, wzbogaca gatunki, ale istota celu pozostaje niezmienna.

Od najdawniejszych czasów Kościół katolicki był bardzo konsekwentny w utrwalaniu tradycji i pielęgnowaniu obrzędów. Muzyka i śpiew była i jest nieodłącznym ich elementem. Wszelkie zmiany w tej dziedzinie następowały bardzo powoli i zwykle ewolucyjnie. Przez stulecia wspólny śpiew wiernych w świątyni stał się emanacją modlitwy wspólnotowej Kościoła.

Najstarszym gatunkiem śpiewu liturgicznego był chorał, który ukształtował się w liturgii w ciągu pierwszych wieków chrześcijaństwa. W średniowieczu nastąpił jego rozkwit i stał się on nieodłącznym elementem każdej sprawowanej liturgii kościelnej. Zasługi na polu rozwoju chrześcijańskiej muzyki wniósł papież Grzegorz I Wielki (ok. 540–604), który zainicjował dzieło kodyfikacji śpiewów w całym Kościele łacińskim i założył pierwszą szkołę muzyczną – Schola Cantorum. Odtąd liczne zgromadzenia zakonne z pietyzmem kultywowały tradycje śpiewacze pierwszej scholi, pozostawiając potomnym pomniki literatury muzycznej w postaci ręcznie spisywanych antyfonarzy, gradualów czy kyriałów. „Reforma gregoriańska, ustalająca na długie wieki kanon hymnów kościelnych, obowiązująca w Kościele rzymskim do czasu papieża Urbana VIII (1623–1644), przyczyniła się w znacznym stopniu do utrwalenia podziału pieśniarstwa kościelnego na liturgiczne i pozaliturgiczne (zwane niekiedy paraliturgicznym). Pieśni liturgiczne w miarę postępującej klerikalizacji Kościoła zarezerwowano dla specjalnie wyszkolonych śpiewaków (tzw. schola cantorum). W ten sposób

¹⁰ *Pismo Święte Nowego Testamentu i Psalmi. Najnowszy przekład z języków oryginalnych z komentarzem*, opr. Zespół Biblistów Polskich, Częstochowa 2005, s. 613.

¹¹ I. Pawlak, *Muzyka liturgiczna po Soborze Watykańskim II w świetle dokumentów Kościoła*, Lublin 2001, s. 313.

zrodziło się naturalne zapotrzebowanie na pozaliturgiczną pieśń religijną w języku zrozumiałym dla szerszego ogółu¹².

Istnieje różnica między pieśnią liturgiczną a religijną. Pieśń liturgiczna służy kultowi Bożemu, natomiast treścią pieśni religijnych jest religia w całym swoim bogactwie. „Śpiew gregoriański używany w czynnościach liturgicznych jest to sakralny śpiew Kościoła Rzymskiego, który na podstawie starożytnej i czcigodnej tradycji święcie i wiernie wykonywany i uporządkowany lub też ułożony w naszych czasach według wzorów dawnej tradycji, jest podany do użytku liturgicznego w odpowiednich księgach zatwierdzonych przez Stolicę Świętą¹³.

Omawiając zagadnienie pieśni liturgicznej i pieśni religijnej, nie sposób pominąć wyjaśnienia pojęć: polifonii sakralnej, sakralnej muzyki organowej, religijnego śpiewu ludowego czy muzyki religijnej, a także nowoczesnej muzyki sakralnej.

Polifonia sakralna to śpiew cenzurowany, wielogłosowy a capella, swoimi korzeniami sięgający do śpiewu gregoriańskiego. W Kościele łacińskim pojawił się w średniowieczu, a jego wielkim krzewicielem od połowy XV wieku został Piotr Ałojzy Palestrina. Ten rodzaj muzyki zgodnie z *Instrukcją Świętej Kongregacji Obrzędów o Muzyce Sakralnej i Liturgii* według wskazań encyklik papieża Piusa XII może być stosowany we wszystkich czynnościach liturgicznych – warunkiem jest istnienie chóru, który potrafi wykonać ją artystycznie. Do dnia dzisiejszego polifonia sakralna uprawiana jest przez wybitnych mistrzów tej sztuki.

Sakralna muzyka organowa przeznaczona jest do wykonywania na organach. Jeżeli przestrzegane są zasady muzyki sakralnej, może przyczynić się do uświetnienia liturgii.

Muzyka religijna swoim charakterem stara się wzbudzić uczucia religijne. Jest więc środkiem sprzyjającym pobożności. Może być dopuszczona w nabożeństwach, ale nie wolno jej używać przy czynnościach liturgicznych.

Nowoczesna muzyka sakralna w odróżnieniu od polifonii sakralnej nie wyklucza towarzyszenia instrumentów muzycznych. Może być dopuszczona do czynności liturgicznych pod warunkiem zachowania dostojeństwa, powagi i pobożności.

Religijny śpiew ludowy rodzi się samorzutnie pod wpływem uczucia religijnego. Jest zjawiskiem powszechnym i może być stosowany w nabożeństwach, czasem dopuszczany nawet w czynnościach liturgicznych¹⁴.

Proces kodyfikacyjny zmierzający do współczesnego wykorzystania muzyki liturgicznej w *Konstytucji o liturgii* Soboru Watykańskiego II, w rozdziale VI zatytułowany został *De musica sacra – O muzyce sakralnej* (112–121). Czytamy

¹² M. Korolko, *Średniowieczna pieśń religijna polska*, opr. M. Korolko, Wrocław – Warszawa – Kraków – Gdańsk 1980, s. VIII.

¹³ „Ruch Biblijny i Liturgiczny”, R 12, 1959, nr 1, s. 68.

¹⁴ Por. tamże, s. 69; także: *Instrukcja Kongregacji Obrzędów* 1958, 17–20 <http://introibo.pl/dokumenty/swieta.html>.

w nim, że muzyka liturgiczna powstała dla oddania chwały Boga i odznacza się świętością oraz doskonałością formy. Mówi się o jej służebnej roli, to znaczy uwielbieniu Boga i uświęcaniu człowieka¹⁵. „W dziedzinie odnowy muzyki kościelnej zasłużył się także papież Pius XII, wydając encyklikę *Musicae sacrae disciplina* (1955). Pod koniec jego pontyfikatu ukazała się nadto instrukcja o muzyce sakralnej i liturgii (1958), której zarządzenia w dużej mierze pozostają aktualne do dnia dzisiejszego”¹⁶.

Z polecenia Piusa X wydano w Watykanie *Kyriale* (1905), *Graduale* (1908), *Officium defunctorum* (1909), *Antiphonarium* (1912) oraz *Triduum Sacrum* (1923)¹⁷.

W encyklice *Mediator Dei* (1947) Pius XII podał doktrynę liturgiczną, która liturgię, muzykę sakralną i ich duszpasterską skuteczność ukazuje w świetle potrzeb pastoralnych.

W cytowanej wcześniej *Konstytucji o liturgii* w p. 113 znajdujemy informację, że śpiew jest integralną częścią liturgii – liturgia wyraża się także śpiewem. „Czynność liturgiczna przybiera godniejszą postać, gdy służba Boża odbywa się uroczysto, ze śpiewem przy udziale osób posługujących na mocy święceń z czynnym uczestnictwem wiernych”¹⁸. Jednocześnie w p. 116 czytamy: „Kościół uznaje śpiew gregoriański za własny śpiew liturgii rzymskiej. Dlatego w liturgii powinien zajmować on pierwsze miejsce wśród innych równorzędnych rodzajów śpiewu”¹⁹.

Historycy liturgii zgadzają się, że liturgia uroczysta ze śpiewem zawsze była stawiana za wzór. O funkcjach muzyki liturgicznej Wiesław Hudek pisze tak: „Pierwsza to rola wspólnototwórcza, ma jednoczyć ludzi, czyli nie można kierować się swoim gustem, ale uwzględniać poziom muzyczny zgromadzenia. Druga funkcja, tzw. kerygmaticzna, zwraca uwagę na teologiczną treść tekstu danego utworu. Mamy np. wiele nastrojowych kolęd czy pastorałek, w których nie ma słowa o Bogu, a muzyka w kościele ma głosić słowo Boże. Po trzecie muzyka liturgiczna powinna prowadzić ludzi do modlitwy, refleksji, musi też uczyć milczenia. I czwarte zadanie muzyki, to czynienie liturgii czymś pięknym, podniosłym, uroczystym”²⁰.

Tak sformułowane zadania stawiają muzyce konkretne wymogi zarówno w zakresie tekstu, jak i melodii. Autorami tekstów i twórcami melodii muszą być ludzie rozumiejący nauczanie Kościoła, otwarci na Ewangelię i liturgię. Winni być kompetentni w dziedzinie literackiej i kompozytorskiej. Umiejętność

¹⁵ *Konstytucja o liturgii świętej*, w: *Sobór Watykański II Konstytucje. Dekrety. Deklaracje*, Poznań 2002, s. 73.

¹⁶ I. Pawlak, dz. cyt., s. 37.

¹⁷ Tamże.

¹⁸ *Konstytucja o liturgii...*, s. 73.

¹⁹ Tamże, s. 74.

²⁰ *Kto kocha, ten śpiewa*, wywiad ks. Tomasza Jaklewicza z ks. Wiesławem Hudkiem, „Gość Niedzielny” nr 46, 18 listopada 2007, s. 17–18.

posługiwania się słowem i zdolność tworzenia przekonujących przebiegów melodycznych stanowią fundament powstania dobrej pieśni religijnej. „Niech muzycy przejęci duchem chrześcijańskim będą świadomi, że są powołani do pielęgnowania muzyki kościelnej i wzbogacania jej skarbcza. Niech tworzą melodie, które posiadałyby cechy prawdziwej muzyki kościelnej i nadawały się nie tylko dla większych zespołów śpiewaczych, lecz także dla większych chórów, i które wspierałyby czynne uczestnictwo całego zgromadzenia wiernych”²¹.

W pieśni związek słowa z muzyką jest oczywisty. Słowa znaczą, a muzyka własnym językiem to znaczenie intensyfikuje, wzmacnia jego emocjonalny wyraz. Dzięki dźwiękom muzycznym, melodii, harmonii – słowo otrzymuje wzmocnienie. Śpiew czytelniej niż informacja słowna oddaje przekaz. Według tego wzoru współgrania słowa z melodią tworzyło i nadal tworzy się pieśni. W ciągu wieków powstawało wiele gatunków pieśni religijnej.

Wspomnieć tu jeszcze należy o piosence religijnej. Jej tekst oparty jest przeważnie na Ewangelii lub myśli teologicznej. Gatunek ten odgrywa ważną rolę w formacji młodego pokolenia, spełnia rolę katechetyczną, ale nie jest przeznaczony do wykonywania w czasie liturgii. Piosenki religijne pomagają zrozumieć młodzieży, że chrześcijaninem jest się także poza kościołem, w czasie wspólnej zabawy, na wycieczkach, biwakach itp. Episkopat Polski w instrukcji w 1979 roku postanowił: „Zabrania się wykonywania w ramach Liturgii piosenek religijnych, których tekst nie odpowiada Liturgii, a muzyka posiada charakter świecki”²² (nr 15). Nie są przeznaczone do celów kultu, lecz dla rozrywki, wspólnej zabawy o charakterze religijnym. „Teksty przeznaczone do śpiewów kościelnych powinny być zgodne z nauką katolicką. Należy je czerpać przede wszystkim z *Pisma Świętego* i źródeł liturgicznych”²³.

Sobór watykański II (1962–1965) odegrał ważną rolę w historii Kościoła jako ruch dążący do reformy muzyki kościelnej. „Długo przygotowywana reforma muzyki kościelnej znalazła swoje uwieńczenie w Konstytucji o św. Liturgii Soboru Watykańskiego II, w której muzyce poświęcono osobny (VI) rozdział. Zauważenie przez ojców soborowych nierozzerwalnego związku muzyki z liturgią i potraktowanie jako jednej całości odnowy muzyki i liturgii trzeba uznać za ogromne osiągnięcie i spełnienie marzeń wielu pokoleń reformatorów”²⁴.

Konstytucja nadaje muzyce wysoką rangę, uznaje za integralną część liturgii i podkreśla jej służebny charakter. Równocześnie definiuje wiele pojęć dotyczących tej materii i postuluje rozwiązywanie najważniejszych problemów dotyczących muzyki kościelnej.

²¹ *Konstytucja o liturgii...*, s. 73.

²² *Instrukcja Episkopatu Polski o muzyce liturgicznej po Soborze Watykańskim II*, <http://www.kkbids.episkopat.pl/dokumentydlepl/muzyka.htm>

²³ *Konstytucja o liturgii...*, s. 75.

²⁴ Tamże, s. 37–38.

Bibliografia

- Encyklopedia katolicka*, t. XVI, red. E. Gigilewicz, Towarzystwo Naukowe Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II, Lublin 2000.
- Encyklopedia PWN w trzech tomach*, red. D. Kalisiewicz, t. 3, Warszawa 1999.
- Hinz E., *Zarys historii muzyki kościelnej*, Wydawnictwo Diecezji Pelplińskiej „Bernardinum”, Pelplin 2000.
- Instrukcja Episkopatu Polski o muzyce liturgicznej po Soborze Watykańskim II*, <http://www.kkbids.episkopat.pl/dokumentydlep/muzyka.htm>
- Instrukcja Kongregacji Obrzędów 1958*, 17–20 <http://introibo.pl/dokumenty/swieta.html>. *Konstytucja o liturgii świętej*, [w:] *Sobór Watykański II Konstytucje. Dekrety. Deklaracje*, Poznań 2002.
- Korolko M., *Średniowieczna pieśń religijna polska*, opr. M. Korolko, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wrocław – Warszawa – Kraków – Gdańsk 1980.
- Kto kocha, ten śpiewa*, wywiad ks. Tomasza Jaklewicza z ks. Wiesławem Hudkiem, „Gość Niedzielny” nr 46, 18 listopada 2007.
- Pawlak I., *Muzyka liturgiczna po Soborze Watykańskim II w świetle dokumentów Kościoła*, Wydawnictwo Polihymnia Sp. z o.o, Lublin 2001.
- Pismo Święte Nowego Testamentu i Psalmi. Najnowszy przekład z języków oryginalnych z komentarzem*, opr. Zespół Biblistów Polskich z inicjatywy Towarzystwa Świętego Pawła, Edycja Świętego Pawła, Częstochowa 2005.
- „Ruch Biblijny i Liturgiczny” 1959, 12, nr 1.
- Słownik teologiczny*, red. A. Zuberbier, Księgarnia św. Jacka, Katowice 1998.
- Średniowieczna pieśń religijna polska*, opr. M. Korolko, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wrocław – Warszawa – Kraków – Gdańsk 1980.
- Wielki słownik wyrazów obcych i trudnych*, red. A. Markowski, R. Pawelec, Wydawnictwo WILGA, Warszawa 2001.

Summary

Cultural Meaning of the Religious Song. A Historical Approach

The aim of the article is to present how a religious song developed through ages. The author briefly described types of liturgical singing and documents which indicate the use of music in liturgical actions. One also indicates the functions of liturgical and religious singing and stresses the relation between a word and music.

Keywords: historicity, religious song, liturgical singing, religion.